

ESKİ TÜRK AİLESİNİN YAPISI VE FONKSİYONLARI

Dr. M. Cihangir DOĞAN*

1- Ailenin Çeşitli Tanımları

Aile hakkında çok çeşitli tanımlar yapılmakla beraber, her tanımda ailenin farklı yönlerini öne çıkarıp açıklamaya çalışılmıştır. Tanımları yapan çeşitli araştırmacılar ve bilim adamları ailenin çeşitli fonksiyonlarının kendi çalışma alanlarına göre inceledikleri için günümüze kadar belirli bir tanım ortak kabul edilememiştir.

Biz daha çok sosyolojik literatürde aile hakkında yapılmış olan çeşitli tanımlar üzerinde durmak istiyoruz. Böylece aile biriminin fonksiyonundaki önemli ortak faktörleri belirterek, bunlar üzerinde tartışmaya çalışacağız.

"Aile cemiyet hayatının edebi okuludur" (Türk ans. 1968; 228)

"Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma süresinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan eden, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az yada çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur." (Ozankaya, 1986; 281)

"Aile nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir." (Erkal, 1983; 68)

"Aile, ana baba-çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birliktir." (Gökçe, 1976; 48)

La Play'e göre "toplumda en küçük birim ailedir." (Kurtkan, 1982; 78)

G.P. Murdock'a göre "Aile, istihdam, ekonomik ve üretimce belirlenmiş sosyal bir birimdir. Kadın ve erkek her iki cinsinde bir arada bulunduğu bir ortamdır. Toplum tarafından cinsel beraberlikleri onaylanmış karı-koca bir yada daha fazla çocuktan oluşmaktadır." (Murdock, 1949; 325)

Aile hakkında yapılan tanımların sayısını istediğimiz kadar arttırabiliriz. Ancak yapılan tanımlarda ortak olan önemli faktörler vardır.

Bunları kısaca sıralamak gerekirse;

- a) Ailenin varlığını koruyan, neslin devamını sağlayan, nüfusu yenileme fonksiyonunu yerine getiren biyolojik faktör.
- b) Aileye dıştan gelecek maddi ve manevi zararlara karşı aile üyelerinin korunmasını sağlayan koruyuculuk görevi.

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Halk Eğitimi Bölümü, öğretim Görevlisi

c) Aile üyelerinin davranışlarını, ailedeki duygusal dengenin geliştirilmesini sağlayan psikolojik görev.

d) Aile üyelerinin yetiştirilmesini, sosyalleştirilmesini, milli kültürü taşıma ve kültür naklini sağlayan eğitim görevi.

e) Aile üyelerinin her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılayan ekonomik görevlerini yerine getirme.

Aile türlerine göre bu görevlerden bazılarının kısmen yada tamamen işlerliğini kaybettiği tartışılmaktadır. Gelişmiş toplumlarda bu görevlerin önemli bir kısmını devletin üstlendiği bilinmektedir.

2- Ailenin Önemi

Tarihin en eski ve köklü kurumlarından birisinin aile olduğunu söyleyebiliriz. Değişik zaman ve mekanlarda farklı yapılar kazanmasına rağmen daima kendi özelliğini koruyabilmiştir. Böylece aile, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar her dönemde kendi yapışım yenileyerek, bulunduğu dönemlerin gereklerine göre çeşitli görevlerini yerine getirmiştir. Bu tarihi süreç içerisinde aile daima var olmuş ve fonksiyonlarını icra edebilmiştir. Ailenin bu özelliklerinden dolayı bazı araştırmacılar "Bütün değişmelere ayak uydurabilen ve her türlü şartlarda varlığını koruyan bir zümre" (Gröz, 1982; 64) olarak kabul etmektedir.

Ailenin psikolojik ve duygusal özellikleriyle beraber, cinsiyet, üretkenlik, ekonomi ve eğitim gibi temel faktörler aileyi evrensel bir kurum haline getirdiği söylenebilir. Adı geçen görevleri yerine getiren aile sosyal yaşam için vazgeçilmez bir sosyal birlik niteliği taşıdığı kabul edilmektedir.

Her şeyden önce aileler beden ve ruh sağlığı yerinde olan nesiller yetiştirmek zorundadır. Bu da ancak kendilerini çocuklarına vakfeden annenin ve babanın desteği ile mümkün olabilir. Aile dışında yetiştirilen yada şefkat ve sevgi himayesinden yoksun kalan nesillerin beden ve ruh sağlığının dengesiz olabileceğini söylemek yanlış olmaz. Yada sağlıklı bir ailede yetişen çocukların beden ve ruh sağlığı bakımından daha dengeli yetişeceği düşünülebilir.

Çocuğun ilk sosyalleşme yeri, yeni doğan çocuk ile toplum arasındaki ilk köprü ailedir. Karşılıklı etkileşme ve öğrenme sonunda çocuk gerçek insan ve toplumun üyesi olur. Sosyalleşmede çocuğun farklı toplumlardan olmasının önemi yoktur. Çocuk büyüyünce doğuştan getirdiği kalımlarla birlikte çevresiyle etkileşmelere ve kendisine öğretilenlere bağlıdır. Bundan sonra çocuk hangi toplumun üyesi olan bir ailede yetiştiriliyorsa o toplumun özelliklerini taşıması kaçınılmazdır. Eğer aile yetiştirdiği, çocuğunu kendi toplumuna mal edemiyorsa toplum içindeki görevini tam yapamadığı söylenebilir. Çünkü ailenin sahip olduğu milli kültürünü, temel değerlerini genç nesillere aktarması gerekmektedir. Bu tarzda yetişen genç nesillerin biyolojik ve sosyo-kültürel bakımdan kendi ailesinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Kısaca çocuklar ailelerinin devamı görünümünde olup, ailelerinin çeşitli sosyo-kültürel özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

önemli bir noktada bir toplum veya ailede yetişmeyen insanın soy olarak insan ırkı olmasına karşılık, insan olarak kabul edilmediği görüşüdür. Gerçekten çocukken çeşitli nedenlerle toplumdan uzak kalmış, aile ve toplum ortamında yetişmemiş insanların

daha sonra bulunduğunda bunlara her türlü insan kültürüne ait tutum ve davranışların öğretilmediği görülmüştür. Bu kimselerin insan hayat tarzına uyum sağlayamadıkları kaydedilmektedir. Bir takım hayvansal sesler çıkardıkları, dört ayaklı yürüdükleri, elleriyle yemek yiyemedikleri ve elbise giyemedikleri denenmiştir. Bunların bir müddet sonra insan hayat tarzına alışamayıp öldükleri kaydedilmektedir (Kurtkan, 1982;48). Bundan dolayı insanın insan kimliğini kazanması için bir aile ve toplum içerisinde yetişmesi gerekmektedir.

Ailelere düşen bir başka görevde, her aile çocuklarının kabiliyetlerine uygun meşru bir iş ve meslek kazandırma açısından devletle işbirliği yapmasıdır. Toplumdaki işbölümünde cinsiyetlerine ve kabiliyetlerine göre zaman ve mekana uygun toplumda bir statü ve rol kazanmasını sağlayabilmesidir.

Aile kurumunun önemini artıran bir faktörde çocuğun diğer hayvan yavrularından daha uzun bakıma ve emzirmeye muhtaç oluşudur. Ayrıca "Bir dişi insan en fazla senede bir yavru yapabileme imkanına sahip olması ve bu mahdut sayıda yavruların telef olmamaları için aile zaruret halini almıştır." (Zimmerman, 1964; 263)

Toplumda temel bir kurum olan ailenin bazı gerekli fonksiyonlarını kısaca özetlemek gerekirse; Aile işe; nüfusun kaynağını oluşturması bakımından temel bir kurumdur. Nesillerin var olmasını ve devamlılığını ancak aile kurumu sağlayabilir.

Sanayi öncesi toplumlarda çocuklar babalarının mesleğini yaptığı halde, sanayileşme ve gelişme arttıkça eğitim yoluyla kişisel kabiliyet ve başarıların önem kazanarak öne çıktığı görülmüştür.

Aile kurumunda en az değişen vazgeçilmez görevlerden biride sevgi ve güvenliğin doğal kaynağı oluşudur. Sevgi, şefkat ve hoşgörü çocuğun en büyük ihtiyaçlarından sayılmaktadır. Buna ilaveten ailenin çocuğun düşünsel ve fikirsel bir temel oluşturmasını sağlamasıdır.

Çocuk ilk sosyalleşme sürecine ailede başlar. Belirli kültür kalıplarını ailede öğrenir. Çocuğun kişiliği ailede oluşur ve sosyal norm ve değerleri ailede öğrenir.

Günümüzde çocuğun örgün eğitimini devlet üstlenmiştir. Okul ve eğitim çocuğun zihnini geliştirmekte, bilgi kalıplarını aktarmaktadır. Böylece çocukta var olan kabiliyetler açığa çıkmaktadır. Aile çocuğun kalbine hitap etmekte, duygusal ve ruhsal tarafını geliştirerek dengelemektedir.

Ailenin saydığımız bütün fonksiyonlarına rağmen bazı milletler zaman zaman aile kurumunu yok etme girişiminde bulunmuşlardır. Ancak yapılan çeşitli girişimler sonuçsuz kalmış, netice vermemiştir. Daha sonra aynı girişimi yapan kimselerin aile kurumunu yok etmek yerine güçlendirme ve destekleme politikaları uyguladıkları görülmüştür. "Rusya'da 1917 yılını takiben, daha sonra Almanya ve İtalya (kısa bir müddet için) eski aile kanunlarının ilgasıyla aileyi yok etme teşebbüsüne girişmişlerdir." (Zimmerman, 1964; 269)

Sonuç olarak sevgi, biyolojik ve çocuğun sosyalleştirilmesi fonksiyonlarının önemi giderek artarak aile kurumunun hayatiyetini ve önemini korumaktadır (Tezcan, 1991; 278). Ayrıca ailenin, biyolojik, ekonomik, koruyuculuk, psikolojik, eğitim, dini, boş zaman değerlendirme ve prestij sağlama gibi görevleri de söylenebilir.

3- Ailenin İlk Oluşumu (Menşei) Hakkındaki Görüşler

a) Sürü halinden çekirdek aileye doğru evrimleşme görüşü:

Bu görüşe göre bir küme erkekle bir küme kadının birbirlerine karşılıklı şekilde sahip olduğu ve kıskançlığa çok az yer veren iddiadır. Yani insanoğlunun sürüler halinde yaşadığını savunan görüştür. Bu görüşün doğru olabileceğini az sayıda da olsa 19.yy'a kadar bazı antropologlar savunmaktaydı (Freyer, 1967; 221).

insan sürülerinin ailesiz ve mülkiyetsiz bir hayat yaşadıklarını iddia edenler malzemelerini Amerikalı antropolog L. Morgan'dan almışlardır. Bu iddiayı açıkça savunanların başında Marx ve Engels gelmiştir (Eröz, 1982; 65).

Mc. Lenan'ın İlkel Evlilik 1865 adlı eserinde, başlangıçta sadece anne çocuk ilişkisinin bulunduğu bir serbest cinsiyet olduğu, birkaç erkekle birkaç kadının ilişkilerini teşkil eden grubun evlenmesi takip etmiş, daha sonra birkaç erkeğin bir kadına bağlığmdan meydana gelen Polyandry'ye geçilmiştir. Bundan sonra güçlü erkekler kendilerine birkaç kadın almakla Polygy'ye geçişi ve toplumlarda erkeklerin öldürülmesi, köleleştirilmesi veya eş seçmeye zorlanmasıyla Monogami'ye geçildiği iddia edilmektedir (Türkdoğan, 1977; 321).

b) İnsanlığın başlangıcından itibaren ailesiz bir dönem olmadığı görüşü :

Aile realitesinin bu kadar basit olamayacağı bazı istisnai antropologlar hariç, çoğunluk insanlık tarihinde ailesiz bir dönem olmadığını iddia etmektedir. Böylece "Sosyal gelişmenin tek bir çizgiyi izlediği inancının gücünü yitirdiği" (Aile Ansiklopedisi, 1991; 25) kaydedilmiştir.

Ailesiz bir toplumun insanlığın başlangıcı olamayacağını söyleyen çoğunluk, böyle iddiaların ilmi bir dayanağı olmadığını savunmuşlardır. Hans Freyer mutlak cinsi serbesti halinin bir faraziye olduğunun anlaşıldığını ve hiçbir araştırmada aile teşkilatına sahip olmayan bir insan sürüsüne veya kabilesine rastlanılmadığını kaydetmiştir. Hatta hayvanların bile bir aileye sahip olduklarını, eşini seçip aile gibi ayrıldıklarını söylemiştir (Freyer, 1967; 223).

Böylece insanlığın başlangıcından günümüze kadar aile kurumuna sahip olduğunun akla ve bilime daha uygun olduğu anlaşılmaktadır. Hatta başkalaşmamış yazı dili olmayan ve yerleşik hayata geçmemiş, ilkel insan topluluklarında (Biz bu gruba sosyolojik literatürde "Klan" diyoruz) evlenme kurallarının daha katı bir şekilde uygulandığı bilinmektedir. Ayrıca aile ve akrabalık bağlarının daha güçlü olduğu kaydedilmektedir.

Klan ailesine düzen veren, bir kurum haline getiren ruh kaynağını ve gücünü ilk cemiyetin topluluk bilincinden almaktadır. Sözü geçen bu topluluk bilinci "Totemizm"dir. Totem adı verilen kutlu bir hayvan, bitki veya eşyada "Mana" gücün saklı bulunduğu ve klan üyeleri totemleriyle aynı soydan geldiğine inanır. Klan üyelerinin totemlerini öldürme yada yemeleri felaket getirir. Klan içinde evlilik yasaktır (Tabu). Hepsini birbirlerine hısımdırlar. Totemizm klan dışından evlenme kuralıyla aile kurumunun koruyucusu olmuştur (Eröz, 1991; 225).

Eski Türklerde ve Sümerlerde çekirdek aile yapısının yaygın olduğu kaydedilerek çekirdek ailenin evrenselliği kanıtlanmaktadır (AAK.S. Kültürel Değişme, 1992; 37).

Netice olarak insanlık tarihinde hiçbir zaman ve mekanda insanların ailesiz olamayacağı görüşü kabul edilmektedir. Bu görüşü antropologlar ve sosyologların benimsediği gibi, bütün semavi dinler ve kutsal kitaplarda desteklemektedir.

ESKİ TÜRKLERDE AİLE YAPISI VE DEĞİŞME

1- Eski Türklerde Aile Yapısı

Eski Türk toplumunda aile, ilk sosyal birlik olan kan akrabalığı esasına dayanıyordu. Eski Türk ailesi "Geniş aile" şeklinde görünmekte ise de aslında "Küçük aile" tipinde kurulu bulunması akla daha yakın gelmektedir. Dıştan evlenmenin (exogamie) esas olduğu "sulta" ya değil "veliyete" dayanan baba hukukunun geçerli bulunduğu Türk ailesinde evlenen oğullar hisselerini alıp yeni aile kurmak üzere çıkarlar. Baba evi ise en küçük oğla kalırdı (Kafesoğlu, 1984; 216).

Evlenme veya evlendirme terimleri, evlenen erkek veya kızın baba ocağından ayrılarak ayrı bir ev (aile) meydana getirdiğinin ifadesidir (Kafesoğlu, 1984; 217). Esasen dağınık çobanlık hayatı büyük aile kuruluşuna elverişli değildi. Onlar birlikte toprak üzerine kümelenip bir arada oturmazlardı. Ayrıca Türklerde genellikle tek eşlilik (Monogamie) görülmektedir (Donuk, 1980; 148). Bu bakımdan eski Türk aile sisteminin esasları eski Türk siyasi, sosyal hemen bütün kuruluşlarına ve kişilerin davranışlarına yansımıştır. Grenard'a göre İslâmiyetten önceki Türk aile yapısı pedersahi tipindedir (Eröz, 1977; 6). Türk kızı hayat arkadaşını seçmekte nisbi hürriyete sahiptir. Türk kadını ekonomik hürriyeti yanında hukuki bağımsızlığada sahiptir. Karı-koca arasında mal ayrılığı esas olup, kadın kendi malını istediği gibi tasarrufa sahiptir. Ayrıca Doğu Türkistan Türklerinde kadın kapalılığı diye bir şey olmayıp, kadın yalnız ev içinde değil, ev dışındada hayat arkadaşının yardımcısıdır.

G.Richard'a göre ise Türklerde aile tipi tek değil, onları ekonomik ve sosyal şartlara göre, çeşitli tiplere göre ayırmak mümkündür (Fındıkoğlu, 1970; 13).

Yakut Türklerinde aile, maderi (ana ailesi)dir. Ailede hakim yine erkektir. Ancak erkek ana tarafından dayıdır. Bu aile yapısında dışarıdan evlenme esas olup, başka bir klana mensup erkek totemini kabul eder.

Kırgız Türklerinde aile pedersahidir. Akrabalık baba tarafından. Altay Türklerinde ise, orta bir tiptir. Erkek kadının ailesine girer. Fakat kadına bir mehir vermek mecburiyetindedir. Richard Yakutlardan Osmanlılara doğru giden bir gelişme çizgisinin bulunduğunu göstermektedir.

E. Durkheim'e göre ise, Doğu Türkistan Türklerindeki demokrat aile tipi Grenard'm sandığı gibi, eski pedersahlığın yıkılmasından doğmamıştır. Maderi tipinin değişmiş bir şeklinden ibaret olduğunu söylemektedir. Yakutlarda "sib" adını taşıyan bir grup olup, bugün ailede bulduğumuz bütün hukuki nitelikleri taşımaktadır (Fındıkoğlu, 1970; 12).

Mehmet İzzet'in görüşü ise; birbirlerinden ayrı yaşayan Türk toplumlarında ayrı aile tiplerinin bulunabileceği görüşü kabul görmektedir. Türk toplumlarının aynı din ve ırka mensup olmalarıyla beraber, birbirlerinden ayrı yerlerde, farklı ekonomik ve sosyal

şartlar altında yaşadıkları için Türk toplumları arasında farklı zaman ve mekanlarda değişik aile tiplerinin olabileceğini kabul etmiştir (Eröz, 1977; 13).

Ziya Gökalp Türklerin İslâm Dinini kabul etmesinden önceki Türk ailesini "boy, sop, soy, pediri aile ve izdivacı aile" olarak beş aile tipine ayırmıştır (Gökalp, 1976; 280).

Gökalp boy aile tipini klan aile yapısına benzetmektedir. Boydaşlar hep aynı boy adlarını taşırlar. Karşılıklı bağlılık ana tarafındadır. Bununla beraber saygı sahibi olan dayıdır. Boy üyeleri arasında çeşitli sosyal dayanışma vardır (Gökalp, 1976).

Sop aile yapısı tabii aile durumunda olup, dini, ahlaki, hukuki kurallara sahip olunmadığı kaydedilmiştir. Aile bağlarının daha zayıf olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kullanılan araziler kişiler arasında bölünmüşse de ormanlar ve meralar ortak kullanılmaktaydı. Dıştan evlilik esastı.

Soy ailesinde erkek ve kadın tarafından akrabalık mevcuttu. Bu iki akrabalık hukuk açısından eşit sayılmaktaydı. Böyle olunca erkek ve kadında hukuken birbirlerine eşit sayılmaktaydı. Doğu Türklerinde "soy" dokuz kuşağa kadar çıkmaktaydı. Pederi aile tamamen hür ve eşitlikçi bir ailedir. Akrabalık iki taraflıdır. Amca ile dayı, hala ile teyze birbirine eşittir (Gökalp, 1976).

İzdivacı aile ise evlenme sonucudur. Bir genç evlenecek yaşa gelince bir kahramanlık göstererek vatandaş hukukuna sahip olabilirdi. Erkek çocuk baba ocağından mal hissesini alır, kızda çeyizini getirirdi. Gelin ile güvey mallarını birleştirerek müşterek ve ayrı bir ev sahibi olurdu. İzdivacı aile yapısı töreye dayanıyordu (Gökalp, 1976).

Gökalp Türkiye Türklerindeki aile hayatını da başlıca dört kısma ayırarak Boy, Ocak, Konak ve Yuva ailesi olarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak eski Türk ailesinin karakteristik yapısını kısaca özetlersek, eski Türk ailesi kan akrabalığına dayalı pederi aile tipidir. Geniş aile yapışma değil küçük aile yapışma sahiptir. Meraların ve ormanların ortak kullanılmasına karşılık, kullanılan her türlü teçhizat ve konut özel mülkiyete aittir.

Kadın toplumda ve aile içerisinde hürdü ve kendine ait mallarda her türlü tasarruf hakkına sahiptir. Türklerde yakın akraba ile evlenmeye hiçbir zaman rastlanmamıştır. Aile içerisinde çocukların satılması yada öldürülmesi gibi olaylar görülmemiştir.

2- Eski Türklerde Kadının Statüsü ve Roller

Eski Türk aile yapısında kadının statü ve görevlerinin önemli yer tuttuğu bilinmektedir. Çeşitli kaynaklardan aldığımız bilgilerde, kadınların siyasi ve idari yönetimlerde yer aldıkları, elçileri, bilim adamlarını, yabancı heyetleri kabul ederek onlarla çeşitli konulan görüştükleri kaydedilmektedir. Türk kadınının Türk tarihinin her döneminde bu tür görevler üstlendiği söylenebilir.

Türk devletlerinde kadınlar söz sahibiydiler. Hatta aralarında devlet başkanlığı yapanlar, devlet siyasetine yön verenler ve "naib" olarak devleti idare edenler vardı. Yabancı elçilerin kabulünde Göktürk hatunları hazır bulunmuşlardı. Ayrıca sarayları ve "buyrukları" bulunan hatunlar devlet meclislerine de katılırlardı (Kafesoğlu, 1984; 258). Hun İmparatorluğu adına Çin ile ilk barış antlaşma metnini hatun imzalamıştır. Uygur

devletin kuruluşu sırasında Hakan Alp İlteber'in annesi Uluğ Hatun ülke içindeki anlaşmazlıkları çözümlüyordu. Ayrıca yargı yetkisini de kullanarak kanunlara karşı geleni şiddetle cezalandırmıştır (Sevinç, 1980; 74).

Bilge Kağan Kitabesinde "Tanrı, Türk milleti yok olmasın diye babam İleriş Kağan ile Bilge Hatun'u yükseltti" (Turan, 1978; 201) sözü Türk kadınının siyasi ve sosyal statüsünün ne kadar iyi durumda olduğunu göstermektedir.

Eski Türklerde Türk kadını bir taraftan devlet yönetiminin her kademesinde görev alırken, diğer taraftan aile içinde çocuğun terbiyesi, ailenin mali işleriyle ilgilenmesi, çadırın kurulması, çorap örmesi, süt sağması, peynir ve tereyağı yapması, elbise dikmesi gibi işleri- de yapmaktaydı (Sümer, 1980; 404).

Ayrıca Türk kadınının temizliği, cesareti, namus ve dürüstlüğü dikkat çekicidir, diğer bir önemli konuda Türk kadınının erkeklerle beraber avcılık ve kayak sporu yaptığı, ata binip ok attığı kaydedilmektedir (Donuk, 1980; 167).

Savaşta, barışta ve önemli kararlarda erkeğiyle beraber karar veren eski Türk kadınının aile içerisinde de demokratik bir ilişki içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Eski Türklerde kadının durumu, anlatmaya çalıştığımız konumda iken, 20.yy.'ın sonunda gelişmiş ülkelerde kadınlara karşı uygulamalarda bir çok ayrımcılığın yapıldığı kaydedilmektedir. Günümüzde kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için uluslararası sözleşmeler yapılmaktadır (Dev.Bak. 1993; 24).

Birleşmiş Milletler kadının statüsü ile ilgili komisyonlar kurmaktadır (Dev.Bak. 1993; 163). Ancak yapılan bu hukuki sözleşmelerin yaptırım gücünün yaygınlaşması, uygulamaya geçirilmesi ve kabul görmesi tartışılabilir.

3- Türk Aile Hukukunda Devreler

a) Kavmi Adetler Dönemi:

Yazılmamış hukuk devri, hukuki işleri bir takım töreler, an'aneler ve adetlerle uygulanır. Yakutlarda, Kırgınlarda, Orta Asya ve Anadolu Türk aşiretlerinde bu durum gözükmektedir (Fındıkoğlu, 1970; 17). Genel olarak bu adetlere baktığımızda, kadının iyi bir statüsü olduğu anlaşılmaktadır. Nişanlılık, erkeğin kadına verdiği kalın, evlenme ve boşanma durumlarında demokratik olduğu söylenebilir.

b) İslâm Hukuku Dönemi:

Bazı sosyologlar hariç, genellikle sosyologların çoğu İslâm hukukunda kadının erkekle eşit olmadığı görüşünü savunmaktadır.

Gökalp, Arap, Acem ve Bizans'ın etkisiyle kadınlara eşit davranılmadığını söylemiştir. Gerçekten adı geçen bu toplumların kültürlerinde kadınların ikinci sınıf insan olduğu, hatta kız çocuğunu canlı olarak toprağa gömenler bilinmektedir.

Bu üç kültür arasında kalan Türklerin bunlardan etkilendiğini belirtmek yanlış sayılmaz. Ancak İslâm'ı kabulden önceki Arap, İran ve Bizans kültürünün faturasını İslâm Hukukuna yüklemek de bizi yanlış karara götürebilir.

Buna karşılık A.Kurtkan ise İslâm Dininin kadın haklarını kısıtlamadığını, aksine daha da artırdığını söylemektedir. Ancak İslâm Dininin özü anlaşılmadığı zamanlar kadın haklarını kısıtlar gibi gözüktüğünü kaydetmiştir. "Kadın hakları inkılabının İslâmiyete karşı başarılı olduğunu zannedenlerin düştükleri hata iki noktada özetlenebilir. İlki İslâmiyetin özünde mevcut olan zamanın şartlarına göre uyum sağlayıcı nitelikte fjevkaledede elastikiyeti görememişlerdir. İkincisi ise İslâmiyetin hiçbir zaman ve cemiyete göre geçerliliği yok edilmeyecek olan Tevhid'den temel akidesinin iyi anlaşılmasız hale geldiği gerileme devri Osmanlı cemiyetinde mevcut tatbikat bozukluklarının İslâmiyetin kendisinde mevcut bozukluklar gibi görmek hatasına düşmüşlerdir (Kurtkan, 1977; 154).

A. Kurtkan'ın görüşünü güçlendiren İslâm dininin temel kurallarından birçok örnek gösterilebilir.

Bununla beraber Türklerde bir nevi adet hukukunun devam ettiği de görülmektedir.

Sonuç olarak İslâm Hukukuna göre evlenme bir mukavele olup, iki tarafın kabul etmesine bağlıdır. Ayrıca bu mukavenenin iki şahit önünde yapılması gereklidir.

e) 1917 Aile Kanunu:

1917 Aile Kanununda evlenme işlerinde devletin müdahalesi ön görüldü. İslâm Hukukuna bağlı kalmaktan tamamiyle kurtulamayan bu kararnamede, devletin izniyle yapamayan evliliğin kanunca tanınmayacağı belirtildi. İkinci eşin alınmasında (kan) ilk eşin izni alınma esası ve boşanmada aile meclisi kurulması esas almadı (Fındıkoğlu, 1970; 18).

d) Medeni Kanun Dönemi :

12 Şubat 1926 da T.B.M.Meclisi İsviçre Medeni Kanunundan aktarılmış olan Türk Medeni Kanununu kabul etti. "Böylece Türk kadını en aşın feministlerin talep ettikleri haklara kavuştu" (Kuran,1977).

Medeni kanunda erkek kadın arasındaki eşitlik hukuken tanınmış, çok eşlilik yasaklanmıştır. Türkiye'de hukuk bakımından din ve mezhep farkı kalkarak, bütün vatandaşlar aynı kanuna tabi tutulmuştur.

Bu dönemde bazı önemli değişimleri kısaca belirtmek gerekirse, kadının eş seçiminde özgürleşmesi, kadının çeşitli alanlarda statüsünün yükseltilmesi ve kadının eşit boşanma hakkının olması sayılabilir.

KAYNAKLAR

- Aile Araştırma Kurumu, **Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.I.2.3., Ankara, 1992.
- Devlet Bakanlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Gen. Müd., Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Ankara, 1993.
- Devlet Bakanlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Gen. Müd., Kadının Girişimciliğe özendirme ve Desteklenmesi (Bildiriler ve Tartışmalar), Ankara, 1993.
- Donuk Abdülkadir, "Çeşitli Toplumlar ve Eski Türklerde Aile" Ist.Ü.Ed.Fak. **Tarih Dergisi**, Sayı 33, ss(147-168), istanbul, 1980.
- Erkal, Mustafa, **Sosyoloji** (Toplum Bilimi), İstanbul, 1993.
- Eröz, Mehmet, "Türk Ailesi" **Aile Yazıları**, C.I., AAK. Yayını, Ankara, 1991.
- Eröz, Mehmet, **Türk Ailesi**, Devlet Kitapları, İstanbul, 1977.
- Fındıkoğlu, Z.Fahri, Türk Aile Sosyolojisi (Ayn Basım), İstanbul, 1970.
- Freyer, Hans, **Sosyolojiye Giriş**, (Çev.Nermin Abadan), Ankara, 1967.
- Gökalp, Ziya, **Türk Medeniyet Tarihi**, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976.
- Gökçe Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" **H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bil. Der. C.I.S.I.**, Ankara, 1976.
- Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, 1984.
- Kuran,ERCÜMENT, "Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişmesi", **Milli Kültür**, C.I.,s.6, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1977.
- Kurtkan, Amiran, Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi, ist.Ü.İktisat Fak., İstanbul, 1977.
- Kurtkan, Amiran, Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları, İstanbul, 1982.
- Murdock, G. Peter, **Social Structure**, Newyork, 1949.
- Ozankaya, özer, **Toplum Bilim**, İstanbul, 1986.
- Sevinç Necdet, "Eski Türklerde Kadın ve Aile Hukuku" **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C.2, Sayı 8, istanbul, 1980.
- Sümer, Faruk, **Oğuzlar**, istanbul, 1980.
- Tezcan Mahmut, "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolü Sosyolojik Bir Buluş" **Aile Yazıları**, C.I., Aile Araş? Kurumu, Ankara, 1991.
- Turan, Osman, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi, istanbul, 1978.
- Türk Ansiklopedisi, Aile Maddesi, C.I., MEB Basımevi, istanbul, 1968.
- Türk Aile Ansiklopedisi, C.I., Aile Araştırma Kurum Yayını, Ankara, 1991.
- Türkdoğan, Orhan, **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, Hasret Yayınları, Ankara, 1977.
- Zimmerman, C, **Yeni Sosyoloji Dersleri**, (Çev.A.Kurtkan), Ist.Ü.İktisat Fak. Yayını, istanbul, 1964.